

HISTORICKÝ VÝVOJ A SÚČASNÁ PODOBA PRÁVA ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA EURÓPSKEJ ÚNIE V KONTEXTE VPLYVU MEDZINÁRODNÉHO PRÁVA ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA¹

HISTORICAL DEVELOPMENT AND PRESENT SHAPE OF THE EUROPEAN UNION LAW OF ENVIRONMENT IN THE CONTEXT OF INFLUENCE OF INTERNATIONAL ENVIRONMENTAL LAW

Juraj Jankuv²

<https://doi.org/10.33542/SIC2022-1-02>

ABSTRAKT

Príspevok je venovaný analýze historického vývoja a súčasnej podoby práva životného prostredia EÚ v kontexte vplyvu medzinárodného práva životného prostredia. Jeho jednotlivé časti sú venované historickému vývoju a súčasnej podobe medzinárodného práva životného prostredia, historickému vývoju a systému práva životného prostredia Európskej únie v kontexte vplyvu medzinárodného práva životného prostredia, problematike subjektov a aktérov práva životného prostredia Európskej únie, tematike prameňov a zásad práva Európskej únie a problematike prienikov práva životného prostredia Európskej únie a medzinárodného práva životného prostredia. Uvedené analýzy vytvoria teoretický základ pre formuláciu záverov týkajúcich sa historického vývoja a súčasnej podoby práva životného prostredia EÚ v korelácii s pravidlami medzinárodného práva životného prostredia.

ABSTRACT

The paper is devoted to the analysis of the historical development and the current form of EU environmental law in the context of the impact of international environmental law. Its individual parts are devoted to the historical development and current form of international environmental law, historical development and the system of environmental law of the European Union in the context of international environmental law, issues of subjects and actors of European Union environmental law and to the issue of the intersections of environmental law in the European Union and international environmental law. These analyses will provide a theoretical basis for formulating conclusions on the historical development and current form of EU environmental law in correlation with the rules of international environmental law.

I. ÚVOD

Právo životného prostredia Európskej únie je v súčasnosti osobitným odvetvím práva Európskej únie. Jeho vznik je úzko zviazaný s procesom vzniku medzinárodného práva životného prostredia ako osobitného odvetvia medzinárodného práva verejného. Proces vzniku práva Európskej únie i samotnej Európskej únie bol už v rámci vedeckej a odbornej literatúry

¹ Článok predstavuje čiastkový výstup v rámci výskumného projektu APVV-20-0576 pod názvom „Zelené ambície pre udržateľný rozvoj (Európska zelená dohoda v kontexte medzinárodného a vnútroštátneho práva)“.

² prof., JUDr., PhD., Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, Slovenská republika
Pavol Jozef Šafárik University in Košice, Faculty of Law, Slovak Republic.

veľmi podrobne zmapovaný.³ V tejto súvislosti sa preto obmedzíme na konštatáciu, že súčasná Európska únia je medzivládnu regionálnou hospodárskou a politickou organizáciou s tendenciou postupného rozširovania a s premenou na celoeurópsku organizáciu. V súčasnosti je označovaná aj ako najvyššia forma európskej integrácie, integračné zoskupenie alebo aj nadnárodná medzinárodná organizácia. Zvláštnosťou tohto zoskupenia je skutočnosť, že mu zakladajúce členské štáty postúpili skutočne široké právomoci, čo pri iných dovtedy existujúcich medzinárodných organizáciách nebývalo zvykom. Táto skutočnosť sa prejavila napr. i v prijatí princípu prednosti práva Európskej únie pred právnymi poriadkami členských štátov. Týmto sa do štruktúry klasickej medzinárodnej organizácie vniesli prvky, ktoré do istej miery pripomínajú vnútroštátne právne vzťahy. Európska únia má v súčasnosti 27 členských štátov vrátane Slovenskej republiky. Európska únia postupne vytvárala celý rad orgánov a rovnako celý rad rôznych prameňov, ktoré zodpovedali potrebám jej existencie. V kontexte tohto procesu sa postupne vyvíjalo i právo životného prostredia Európskej únie. V súvislosti so vznikom práva životného prostredia Európskej únie sa Európska únia stala i významným subjektom medzinárodného práva životného prostredia vzhľadom na skutočnosť, že toto odvetvie medzinárodného práva verejného sa stalo inšpirujúcim faktorom práva životného prostredia Európskej únie. Európska únia (ďalej aj EÚ) a jej predchodcovia sa navyše i aktívne podieľala a podieľa na tvorbe a aplikácii noriem medzinárodného práva životného prostredia vzhľadom na fakt, že sa stala zmluvnou stranou celého radu mnohostranných medzinárodných zmlúv z oblasti ochrany životného prostredia.

Cieľom tohto príspevku je analýza historického vývoja a súčasnej podoby práva životného prostredia EÚ v kontexte vplyvu medzinárodného práva životného prostredia. V nadväznosti na tento cieľ bude v tomto príspevku poskytnutý stručný pohľad na historický vývoj a súčasnú podobu medzinárodného práva životného prostredia, analyzovaný historický vývoj práva životného prostredia Európskej únie v kontexte vplyvu medzinárodného práva životného prostredia, systém práva životného prostredia Európskej únie, problematika subjektov a aktérov práva životného prostredia Európskej únie, tematika prameňov a zásad práva Európskej únie a problematika prienikov práva životného prostredia Európskej únie a medzinárodného práva životného prostredia. Uvedené analýzy vytvoria teoretickú základňu pre formuláciu záverov týkajúcich sa historického vývoja a súčasnej podoby práva životného prostredia EÚ v korelácii s pravidlami medzinárodného práva životného prostredia.

II. HISTORICKÝ VÝVOJ A SÚČASNÁ PODOBA MEDZINÁRODNÉHO PRÁVA ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA

Medzinárodné právo verejné nám neposkytuje definíciu pojmu medzinárodného práva životného prostredia v záväznej forme. Preto je potrebné vychádzať z názorov vedy medzinárodného práva. Za veľmi užitočný a inšpirujúci prístup k definícii medzinárodného práva životného prostredia považujeme prístup profesora Ondřeja, ktorý medzinárodné právo životného prostredia charakterizuje ako súbor zásad, inštitútov a pravidiel medzinárodného práva, ktoré regulujú ochranu životného prostredia v celosvetovom i regionálnom rozmere, ako aj v oblasti kozmického priestoru.⁴

Uvedené zásady, inštitúty a pravidlá medzinárodného práva životného prostredia sú obsiahnuté v vo viacerých obyčajových pravidlách všeobecného medzinárodného práva, v približne troch stovkách univerzálnych, regionálnych a partikulárnych medzinárodných zmlúv, vo viac ako tisícke dvojstranných zmlúv a v desiatkach nezáväzných rezolúcií a iných dokumentov celosvetových medzinárodných organizácií na čele s Organizáciou Spojených

³ Pozri napr. KARAS, V. - KRÁLIK, A. *Právo Európskej únie*. Praha: C. H. Beck, 2012. s. 1-72. ISBN 978-80-7179-287-1 alebo MAZÁK, J. - JÁNOŠÍKOVÁ, M. *Základy práva Európskej únie. Ústavný systém a súdna ochrana*. Bratislava: Iura Edition, 2009. s.9-36. ISBN 978-80-8078-289-4.

⁴ POTOČNÝ, M. - ONDŘEJ, J. *Mezinárodní právo veřejné. Zvláštní část. 6. doplněné a rozšířené vydání*. Praha: C.H. Beck, 2011. s.180. ISBN 978-80-7400-398-1.

národov, regionálnych a partikulárnych medzinárodných organizácií.⁵ Podľa niektorých názorov vedy medzinárodného práva verejného (ďalej aj skrátene medzinárodné právo) sa historický vývoj medzinárodného práva životného prostredia realizoval v rámci troch období.⁶

Prvým obdobím je *tradičné obdobie* trvajúce od konca devätnásteho storočia do začiatku sedemdesiatych rokov dvadsiateho storočia, charakteristické vznikom menšieho počtu medzinárodných zmluvných a obyčajových pravidiel a judikátov medzinárodných arbitrážnych orgánov v oblasti ochrany životného prostredia.⁷ Zmluvné pravidlá sa týkali ochrany niektorých vybraných druhov živočíchov, ochrany pred znečisťovaním morí, ochrany životného prostredia Antarktídy a kozmického priestoru. V tomto období dochádza k postupnému rozširovaniu právomocí orgánov OSN i na oblasť ochrany životného prostredia (takto bola rozšírená právomoc Hospodárskej a sociálnej rady OSN), k udeľovaniu environmentálnych mandátov medzinárodným organizáciám pridruženým k OSN (UNESCO, Medzinárodná námorná organizácia) a k organizácii prvých medzinárodných konferencií týkajúcich sa zachovania živých zdrojov.

Druhým obdobím je *moderné formatívne obdobie* trvajúce od Konferencie OSN o životnom prostredí, ktorá sa konala v Štokholme (1972), ktorá je nazývaná aj Štokholmskou konferenciou (1972), do *Konferencie OSN o životnom prostredí a rozvoji* v Rio de Janeiro (1992). Toto obdobie je typické vznikom medzinárodného práva životného prostredia, ktoré je v súčasnosti možné charakterizovať ako osobitné odvetvie medzinárodného práva verejného. Jeho základom sa stala *Deklarácia OSN o životnom prostredí človeka* (1972),⁸ prijatá na Štokholmskej konferencii a následne prijatý veľký počet medzinárodných sektorových zmlúv týkajúcich sa ochrany jednotlivých oblastí či zložiek životného prostredia a transverzálnych zmlúv regulujúcich spoločné problémy ako je napr. zaobchádzanie s nebezpečnými látkami či odpadmi.⁹ K rozvoju medzinárodného práva životného prostredia v tomto období prispela i tvorba a činnosť programov a orgánov inštitucionálne zabezpečujúcich rozvoj a aplikáciu medzinárodného práva životného prostredia (Program OSN pre životné prostredie, Globálny fond pre životné prostredie), vytváranie základov pre formovanie nových obyčajových pravidiel v oblasti ochrany životného prostredia v nadväznosti na existujúce pravidlá soft law a rozvoj judikatúry medzinárodných súdnych a arbitrážnych orgánov v danej oblasti, ktorá prispela k stabilizácii niektorých obyčajových pravidiel v danej oblasti.¹⁰

Tretím obdobím je *post-moderné obdobie*, ktoré trvá od konferencie v Rio de Janeiro v roku 1992 až do súčasnosti a je typické dotvorením súčasnej podoby medzinárodného práva životného prostredia najmä v nadväznosti na *Deklaráciu o životnom prostredí a rozvoji* (1992),¹¹ *Rámcový dohovor o zmene klímy* (1992)¹² a *Dohovor o biologickej rozmanitosti* (1992)¹³ prijatých na danej konferencii a niektoré dotvorené nové obyčajové pravidlá oblasti ochrany životného prostredia, sformované i na základe dlhodobej aplikácie zmluvných noriem. Medzinárodné spoločenstvo sa v tomto období sústreďuje i na zabezpečenie efektivity existujúcich zmluvných noriem aj prostredníctvom zmluvne vytvorených konferencií zmluvných strán, ktoré dotvárajú príslušné mechanizmy kontroly dodržiavania jednotlivých medzinárodných zmlúv.¹⁴ Vytvárajú sa i ďalšie orgány OSN s pôsobnosťou pre oblasť ochrany

⁵ Tamtiež, s.180.

⁶ SAND, P. H. (ed.). *The History and Origin of International Environmental Law*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2015. s. xii. ISBN 978-1-78347-566-7.

⁷ Porovnaj tamtiež, s. xii-xv.

⁸ *Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment* (1972). U.N. Doc. A/Conf.48/14/Rev. 1(1973)

⁹ Bližšie pozri ČEPELKA, Č. - ŠTURMA, P.. *Mezinárodní právo veřejné*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018. s.200, 209-213. ISBN 978-80-7400-721-7.

¹⁰ Bližšie pozri SAND, P. H. (ed.). *The History and Origin of International Environmental Law*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2015. s. xv-xvii. ISBN 978-1-78347-566-7.

¹¹ *Rio Declaration on Environment and Development* (1992). UN Doc. A/CONF.151/26 (vol. I).

¹² *United Nations Framework Convention on Climate Change* (1992). 1771 UNTS 107.

¹³ *Convention on Biological Diversity* (1992). 1760 UNTS 79.

¹⁴ SAND, P. H. (ed.). *The History and Origin of International Environmental Law*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing,

životného prostredia (Komisia pre trvalo udržateľný rozvoj, Fórum pre ochranu lesov). Toto obdobie je typické aj ďalším rozvojom judikatúry medzinárodných súdnych a arbitrážnych orgánov v danej oblasti, v rámci ktorej došlo k potvrdeniu existencie niektorých ďalších obyčajových pravidiel a praktickej aplikácii viacerých zmluvných noriem medzinárodného práva životného prostredia.

Systém medzinárodného práva životného prostredia do určitej miery kopíruje systém medzinárodného práva verejného. Podobne ako medzinárodné právo verejné ako také zahŕňa viacero všeobecných inštitútov a osobitných odvetví.¹⁵ Ide primárne o všeobecné inštitúty ako sú subjekty, pramene a druhy pravidiel medzinárodného práva životného prostredia a taktiež všeobecné inštitúty spojené s presadzovaním medzinárodného práva životného prostredia ktorými sú kontrola, zodpovednosť a riešenie sporov v medzinárodnom práve životného prostredia. K osobitným odvetviám medzinárodného práva životného prostredia patria problematiky ochrany ľudských environmentálnych práv, ochrany práv osôb vysídlených v dôsledku environmentálnych faktorov, ochrany medzinárodných vodných tokov, ochrany morského prostredia, ochrany prostredia Antarktídy, ochrany ovzdušia a globálnej atmosféry, ochrany prírody, krajiny a ohrozených druhov, ochrany kozmického prostredia, ochrany životného prostredia v čase ozbrojených konfliktov, trestnoprávnej ochrany životného prostredia, ochrany životného prostredia v kontexte medzinárodného obchodu a udržateľného hospodárskeho rozvoja a ochrany životného prostredia pred zdrojmi ohrozenia.

Z pohľadu potrieb skúmania súčasnej podoby medzinárodného práva životného prostredia majú osobitný význam jeho zásady, vzhľadom na skutočnosť, že ich identifikácia sa používa aj ako spôsob priblíženia obsahu tohto inak príliš rozsiahleho až roztriešteného odvetvia medzinárodného práva.¹⁶ *Zásady medzinárodného práva životného prostredia* je možné charakterizovať ako pravidlá správania sa obsiahnuté v niektorom v jeho prameňov, ktoré majú vysoko všeobecný charakter, a ktoré vznikli v jeho rámci. Od zásad medzinárodného práva je potrebné odlišiť skôr spomínané *všeobecné právne zásady* podľa článku 38 ods.1 Štatútu Medzinárodného súdneho dvora, ktoré sú vnútroštátnymi zásadami prevzatými do medzinárodného práva najmä cestou medzinárodnej arbitráže.

Tieto zásady bol deklarované v celom rade najmä nezáväzných *soft law* dokumentov, sú obsiahnuté i v rámci viacerých medzinárodných zmlúv a mnohé z nich existujú i v obyčajovej podobe. Je ich možné deliť na dve skupiny a to na zásady medzinárodného práva životného prostredia vychádzajúce z platných pravidiel *de lege lata* a programové zásady medzinárodného práva životného prostredia *de lege ferenda*.¹⁷

Najvyšší počet zásad medzinárodného práva životného prostredia existuje v rámci jeho platných pravidiel *de lege lata*. Najvýznamnejšími zásadami v tomto smere sú *zásada práva človeka na životné prostredie, zásada zvrchovanosti štátov a nepoškodzovania životného prostredia za hranicami jurisdikcie štátov, zásada ochrany a zachovania životného prostredia a prírodných zdrojov, zásada medzinárodnej spolupráce pri ochrane životného prostredia, zásada prevencie, zásada predbežnej opatrnosti, zásada spravodlivého využívania prírodných zdrojov zdieľaných dvoma a viacerými štátmi, zásada medzinárodnej zodpovednosti za ekologické škody a zásada trvalo udržateľného rozvoja.*

K najvýznamnejším programovým zásadám medzinárodného práva životného prostredia *de lege ferenda* patrí *zásada „znečisťovateľ platí“, zásada spoločného záujmu ľudstva a zásada*

2015. s. xviii. ISBN 978-1-78347-566-7.

¹⁵ MALENOVSKÝ, J. *Mezinárodní právo veřejné - obecná část - a poměr k jiným právním systémům., 7. upravené a doplněné vydání.* Brno: Masarykova univerzita, 2020. s.327-328. ISBN 978-80-210-9510-6.

¹⁶ ŠTURMA, P. Druhy pravidiel a záväzků v mezinárodním právu životního prostředí. In: ŠTURMA, P. et al. *Mezinárodní právo životního prostředí, I. část (obecná).* Beroun: IFEC – Eva Rozkotová, 2004. s.86. ISBN 80-903409-2-X.

¹⁷ ČEPELKA, Č. - ŠTURMA, P.. *Mezinárodní právo veřejné. 2. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2018. s.201. ISBN 978-80-7400-721-7.

*spoločných, ale diferencovaných povinností.*¹⁸ V nadväznosti na neskoršiu normotvorbu môže časom prirodzene nastať posun niektorých či všetkých týchto zásad do skupiny zásad medzinárodného práva životného prostredia.

Skúmaním pravidiel medzinárodného práva životného prostredia je možné dospieť k všeobecnému záveru, že ich úlohou je najmä *ochrana životného prostredia pred podstatným zhoršením, zamedzenie porušovania ekologickej rovnováhy prírody a zaistenie trvalo udržateľného rozvoja ľudstva pri zachovaní životného prostredia.* Tieto ciele sú dosahované vytváraním medzinárodných záväzkov štátov zameraných na *prevenciu vzniku škôd* na životnom prostredí, *kontrolných mechanizmov* dodržiavania týchto záväzkov a *nových orgánov a inštitúcií*, ktoré majú pomáhať štátom pri plnení ich záväzkov a pri identifikácii oblastí životného prostredia, ktoré je potrebné chrániť.

Medzinárodné právo životného prostredia je v súčasnosti prevažne zmluvným právom. Mnohé z ustanovení zmlúv v danej oblasti však majú charakter, tzv. „mäkkého práva“ (angl. soft law), t.j. ustanovujú programové záväzky štátov dosiahnuť ciele obsiahnuté v zmluve. Takto sú koncipované i viaceré zásady vo väčšine deklarácií v oblasti ochrany životného prostredia. V konečnom dôsledku teda táto normativita sleduje najmä *predchádzanie a znižovanie environmentálnych škôd.* Všeobecne platný obyčajový *inštitút zodpovednosti štátov za protiprávne správanie* je preto v tejto oblasti aplikovateľný iba v minimálnej miere. V tejto oblasti sa skôr vytvára priestor pre aplikáciu *zodpovednosti štátov za škodlivé následky činností, ktoré nie sú medzinárodným právom zakázané.*¹⁹ Vzhľadom na povahu záväzkov medzinárodného práva životného prostredia je takmer neaplikovateľný je i *inštitút donútenia (sankcií)*, keďže jeho aplikácia formou napr. suspendácie medzinárodnej zmluvy by znamenala likvidáciu predmetu a účelu zmluvy.

III. HISTORICKÝ VÝVOJ A SYSTÉM PRÁVA ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA EURÓPSKEJ ÚNIE V KONTEXTE SÚBEŽNÉHO VPLYVU MEDZINÁRODNÉHO PRÁVA ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA

Zakladajúce zmluvy predchodcu EÚ – Európskych spoločenstiev v prvotnom znení neobsahovali úpravu problematiky ochrany životného prostredia. Tieto zmluvy sa obmedzili na dosahovanie ekonomických cieľov, pričom neobsahovali žiadnu zmienku na dosahovanie cieľov v oblasti ochrany životného prostredia, čo reflektovalo skutočnosť, že táto téma v danom čase nebola predmetom záujmu členských štátov do takej miery, aby prostredníctvom spolupráce v rámci Európskych spoločenstiev dosahovali ciele pri ochrane životného prostredia. Pod vplyvom znečisťovania a poškodzovania životného prostredia, ktoré dosahuje nadnárodnú dimenziu, začali aj členské štáty Európskych spoločenstiev prijímať nástroje na jeho ochranu.²⁰

Významnú úlohu pri formovaní práva životného prostredia Európskej únie hrali dokumenty medzinárodného práva verejného. Medzníkom zmeny v tomto smere bol tzv. *Parížsky summit hláv štátov a vlád Európskeho hospodárskeho spoločenstva* z roku 1972. V praxi išlo o zasadnutie Európskej rady v Paríži 19. a 20. októbra 1972. Táto konferencia sa konala v nadväznosti na Konferenciu OSN o ľudskom životnom prostredí z 5.-16.júna 1972, ktorá nastavila základné kontúry medzinárodného práva životného prostredia.

¹⁸ Bližšie pozri ČEPELKA, Č. - ŠTURMA, P.. *Mezinárodní právo veřejné. 2. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2018. s.207-209. ISBN 978-80-7400-721-7.

¹⁹ Bližšie pozri ŠTURMA, P. et al. *Mezinárodní právo životního prostředí, I. část (obecná).* Beroun: IFEC – Eva Rozkotová, 2004, s. 116-157 ISBN 80-903409-2-X. a JANKUV, J et al.. *Mezinárodní právo veřejné. Prvá časť.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2015. s. 229-244. ISBN 978-80-7380-559-3.

²⁰ Porovnaj VARGA, P. Právny rámec ochrany životného prostredia v Európskej únii. In: JANKUV, J. (ed.). *Aktuálne otázky vývoja a súčasnej podoby medzinárodného a európskeho práva životného prostredia a vplyv medzinárodného a európskeho práva životného prostredia na právny poriadok Slovenskej republiky a Českej republiky.* Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej online konferencie, 7.-8. november 2019. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2020. s.61. ISBN 978-80-568-0336-3.

Na tomto zasadnutí hlavy štátov a vlád deklarovali že „*samotná hospodárska expanzia nie je samoučelná: jej prvým cieľom by malo byť zníženie rozdielov v životných podmienkach. Musí sa to uskutočniť za účasti všetkých sociálnych partnerov. Výsledkom by malo byť zlepšenie kvality života, ako aj životnej úrovne. V súlade s duchom Európy sa osobitná pozornosť bude venovať nehmotným hodnotám a ochrane životného prostredia, aby pokrok skutočne mohol slúžiť ľudstvu.*“ Zdôraznili význam environmentálnej politiky spoločenstva a na tento účel vyzvali inštitúcie spoločenstva, aby do 31. júla 1973 vytvorili akčný program doplnený presným časovým harmonogramom.²¹

V nadväznosti na závery prijaté na summite Európskej rady prijala Rada 22. novembra 1973 *Deklaráciu o prvom akčnom programe Európskych spoločenstiev v oblasti životného prostredia*,²² obsahujúcu daný prvý akčný program Európskych spoločenstiev v oblasti životného prostredia. Táto deklarácia odkazuje na článok 2 vtedajšej Zmluvy o založení Európskeho hospodárskeho spoločenstva (1957, ďalej aj ZEHS), ktorý uvádza, že úlohou *Európskeho hospodárskeho spoločenstva je podporovať v celom Spoločenstve harmonický rozvoj hospodárskych činností a neustále a vyvážené rozširovanie, ktoré si teraz nemožno predstaviť, ak neexistuje účinná kampaň na boj proti znečisťovaniu a alebo na zlepšenie kvality života a ochrany životného prostredia*. Následkom toho, ekonomický rozvoj zakotvený ako cieľ v článku 2 ZEHS, musel ísť ruka v ruke s ochranou životného prostredia a ekonomický rozvoj tak nemožno posudzovať len z kvantitatívneho hľadiska, ale aj z kvalitatívneho hľadiska.²³

Rada prijala začiatkom 70. rokov prvé smernice, ktoré tvorili základ pre právo životného prostredia v rámci Európskych spoločenstiev. Do prijatia Jednotného európskeho aktu využívala Rada ako právny základ pre prijatie sekundárnej legislatívy článku 100 ZEHS a 235 ZEHS. Článok 100 ZEHS umožňoval prijímanie legislatívy v oblasti fungovania vnútorného trhu a stanovovania technických požiadaviek na výrobky, ktoré obsahovali aj požiadavky vo vzťahu k ochrane životného prostredia.²⁴

Články 100 ZEHS a 235 ZEHS však zároveň predstavovali prekážku pre rozvoj politiky ochrany životného prostredia. Ich aplikácia pre oblasť ochrany životného prostredia bola predmetom kritiky, keďže činnosť v oblasti ochrany životného prostredia, nebola zahrnutá medzi činnosti vtedajšieho Európskeho hospodárskeho spoločenstva (ďalej aj EHS), vymedzené vo vtedajšom znení článku 3 ZEHS. Obsah právnej úpravy, ktorú mohlo EHS prijať v oblasti ochrany životného prostredia bol preto obmedzený výhradne na otázky, ktoré súviseli obchodom v rámci vnútorného trhu. Odpoveďou na tieto debaty bol rozsudok Súdneho dvora vo veci 91/79, Komisia v. Taliansko²⁵, ktorý tieto debaty ukončil tým, že konštatoval, že článok 100 ZEHS predstavuje právny základ pre prijatie právnej úpravy v oblasti ochrany životného prostredia.²⁶ V sedemdesiatych a začiatkom osemdesiatych rokoch dvadsiateho storočia sa však

²¹ Tamtiež. s.61.

²² *Declaration of the Council of the European Communities and of the representatives of the Governments of the Member States meeting in the Council of 22 November 1973 on the programme of action of the European Communities on the environment.* OJ EC C 112, 20.12.1973, s. 1 – 53.

²³ VARGA,P. Právny rámec ochrany životného prostredia v Európskej únii. In: JANKUV,J. (ed.). *Aktuálne otázky vývoja a súčasnej podoby medzinárodného a európskeho práva životného prostredia a vplyv medzinárodného a európskeho práva životného prostredia na právny poriadok Slovenskej republiky a Českej republiky.* Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej online konferencie, 7.-8. november 2019. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2020. s.62. ISBN 978-80-568-0336-3.

²⁴ VARGA,P. Právny rámec ochrany životného prostredia v Európskej únii. In: JANKUV,J. (ed.). *Aktuálne otázky vývoja a súčasnej podoby medzinárodného a európskeho práva životného prostredia a vplyv medzinárodného a európskeho práva životného prostredia na právny poriadok Slovenskej republiky a Českej republiky.* Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej online konferencie, 7.-8. november 2019. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2020. s.63. ISBN 978-80-568-0336-3.

²⁵ Rozsudok Súdneho dvora z 18. marca 1980, Komisia Európskych spoločenstiev proti Talianskej republike vo veci 91/79 (ECLI: EU:C:1980:85).

²⁶ Bližšie pozri VARGA,P. Právny rámec ochrany životného prostredia v Európskej únii. In: JANKUV,J. (ed.). *Aktuálne otázky vývoja a súčasnej podoby medzinárodného a európskeho práva životného prostredia a vplyv medzinárodného a európskeho práva životného prostredia na právny poriadok Slovenskej republiky a Českej republiky.* Zborník príspevkov

naďalej prijímala sekundárna legislatíva v oblasti ochrany životného prostredia, bez explicitného právneho základu zakotveného v ZEHS. Nápravu tohto stavu sa podarilo dosiahnuť až v roku 1986, v dôsledku prijatia *Jednotného európskeho aktu* (1986), ktorý ako súčasť primárneho práva pozmenil zakladajúce zmluvy. V nadväznosti na túto zmluvu boli vytvorené environmentálne orientované články 130r-130t *Zmluvy o založení Európskeho hospodárskeho spoločenstva* (1957). Táto zmluva bola v dôsledku *Zmluvy o Európskej únii* (1992)²⁷ premenovaná na *Zmluvu o založení Európskeho spoločenstva* (ZES) a i jej environmentálne články boli prečíslované na články 174 -176. ZES bola ďalej medzičasom v dôsledku *Lisabonskej zmluvy* (2007) premenovaná na *Zmluvu o fungovaní Európskej únie* (ZFEÚ)²⁸ a jej články boli opätovne prečíslované. V aktuálnej podobe ZFEÚ upravuje otázky ochrany životného prostredia v článkoch 191 – 193, ktoré nahradili články 174-176 ZES.

Všeobecné vymedzenie právomocí EÚ a členských štátov v oblasti ochrany životného prostredia obsahuje článok 191, článok 192 ods. 4 a článok 193 ZFEÚ. V duchu ustanovení článku 191 ods. 1 *politika EÚ v oblasti životného prostredia* prispieva k uskutočňovaniu viacerých cieľov, ktorými sú *udržiavanie, ochrana a zlepšovanie kvality životného prostredia, ochrana ľudského zdravia, rozvážne a racionálne využívanie prírodných zdrojov, podpora opatrení na medzinárodnej úrovni na riešenie regionálnych alebo celosvetových problémov životného prostredia, a to predovšetkým na boj proti zmene klímy*. Politika životného prostredia EÚ sa ďalej, v nadväznosti na odsek 2 článku 191 zameriava na vysokú úroveň jeho ochrany, pričom prihliada na rozmanité situácie v jednotlivých regiónoch EÚ. Vychádza zo *zásady predchádzania škodám a prevencie, zo zásady nápravy škôd na životnom prostredí prioritne pri zdroji a zo zásady, že náhradu škody hradí znečisťovateľ*. V tomto kontexte opatrenia zosúladňovania zodpovedajúce požiadavkám ochrany životného prostredia zahŕňajú, ak je to vhodné, ochrannú doložku umožňujúcu členským štátom prijať predbežné opatrenia z ekologických a mimo hospodárskych dôvodov, ktoré podliehajú inšpekčnému postupu EÚ.

V duchu článku 191 ods. 3 EÚ pri *príprave politiky v oblasti životného prostredia* prihliadne na dostupné *vedecké a technické údaje, podmienky životného prostredia v rôznych regiónoch EÚ, potenciálne výhody a náklady v súvislosti s činnosťou alebo nečinnosťou, hospodársky a sociálny rozvoj EÚ ako celku a vyrovnaný rozvoj jeho regiónov*.

Článok 191 ods. 4 zakotvuje *právomoci EÚ a členských štátov EÚ* tak, že EÚ a členské štáty spolupracujú v oblasti svojich právomocí s tretími krajinami a s príslušnými medzinárodnými organizáciami. Podmienky spolupráce EÚ sa môžu stať predmetom dohody medzi EÚ a dotknutými tretími stranami. Toto ustanovenie nemá dopad na právomoc členských štátov viesť rokovania s medzinárodnými orgánmi a uzatvárať medzinárodné zmluvy. Článok 192 ods. 4 zakotvuje, že politiku v oblasti životného prostredia financujú a uskutočňujú členské štáty bez toho, aby boli dotknuté určité opatrenia prijaté EÚ.

Článok 192 ods. 1, 2, 3 a 5 *vymedzujú spôsob prijímania opatrení v oblasti ochrany životného prostredia prostredníctvom inštitúcií (orgánov) EÚ* na vykonanie ustanovení článku 191 ako aj opatrení vymedzených v článku 192 ods. 2. Článok 193 ustanovuje, že ochranné opatrenia podľa článku 192 *nebránia členskému štátu udržiavať alebo zavádzať prísnejšie ochranné opatrenia*. Tieto opatrenia musia byť zlučiteľné so zakladajúcimi zmluvami a členské štáty ich oznamujú Komisii.

Na vykonanie relevantných článkov ZEHS, ZES a neskôr uvedených článkov 191 až 193 ZFEÚ a na vykonanie medzinárodnoprávných úprav bolo postupne prijatých ďalších šesť *Akčných programov EHS/ES/EÚ v oblasti životného prostredia* (akčné programy z rokov 1977, 1982, 1987, 1993, 2002, 2013) ktoré svojim obsahom nadväzujú na medzinárodnoprávnu

z medzinárodnej vedeckej online konferencie, 7.-8. november 2019. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2020. s.63-64. ISBN 978-80-568-0336-3.

²⁷ *Konsolidované znenie Zmluvy o Európskej únii* (1992) vyšlo v úradnom vestníku EÚ C 83, 30/03/2010, s. 13-46.

²⁸ *Konsolidované znenie Zmluvy o fungovaní Európskej únie* (1957) vyšlo v úradnom vestníku EÚ C 83, 30/03/2010, s. 47-200.

úpravu. Ostatné tri programy už sú formulované v rámci noriem sekundárneho práva. Ostatným krokom Európskej únie v oblasti rozvoja práva životného prostredia Európskej únie je prijatie tzv. *Európskej zelenej dohody* (v slovenskom preklade je tento dokument nazvaný *Európsky ekologický dohovor*) z 11. decembra 2019,²⁹ stratégie prijatej Komisiou Európskej únie, zameranej na ochranu občanov EÚ pred environmentálnymi škodami a dopadmi.³⁰ Od počiatku sedemdesiatych rokov, i v nadväznosti na medzinárodnoprávny vývoj, bolo v rámci EHS/ES/EÚ i veľké množstvo ďalších právnych aktov v tejto oblasti. Zakladajúce zmluvy EHS/ES/EÚ boli v nadväznosti na uvedenú environmentálnu legislatívu postupne interpretované a pozmenené tak, že sa ochrana životného prostredia dostala do rámca cieľov EHS/ES/EÚ. Veľmi bohatá je i ďalšia sekundárna normotvorba orgánov ES/EÚ, ktorá často konkretizuje normy medzinárodného práva prijaté v rámci OSN a v mnohých prípadoch podpísané a ratifikované samotnou Európskou úniou. V praxi dochádza i k rozšíreniu aplikácia noriem práva životného prostredia Európskej únie prostredníctvom aplikácie noriem, ktoré zakotvujú pravidlá prístupu na jednotný trh Európskej únie vo vzťahu k tretím krajinám, ktorých vnútroštátne subjekty majú záujem vstúpiť na tento trh.³¹

Takto bol vytvorený celý rad právnych úprav práva životného prostredia Európskej únie na základe, ktorých je možné identifikovať jeho systém. Tento systém do určitej miery kopíruje systém medzinárodného práva životného prostredia. Zahŕňa všeobecné inštitúty a osobitné odvetvia. Všeobecné inštitúty zahŕňajú najmä problematiku subjektov a aktérov, prameňov, zásad a vynútenia práva životného prostredia Európskej únie ako aj opatrenia horizontálneho charakteru týkajúce sa odhadovania dopadov možných aktivít v oblasti životného prostredia, ochrany ľudských environmentálnych práv, integrovanej prevencie a kontroly znečistenia, prevencie pred haváriami, eko-označovania a environmentálneho auditu, zodpovednosti za ekologické škody, finančných mechanizmov EÚ pre oblasť ochrany životného prostredia a štandardizujúcich a racionalizujúcich správ o implementácii určitých smerníc v oblasti ochrany životného prostredia. Osobitné odvetvia zahŕňajú úpravu týkajúcu sa ochrany klímy, ochrany pred znečistením ovzdušia a priemyselnými emisiami, ochrany vôd, ochrany prírody a biodiverzity, ochrany pred chemickým znečistením, ochrany pred geneticky modifikovanými organizmami a nanotechnológiami, ochrany pred jadrovým znečistením, ochrany pred znečistením hlukom a nakladania z odpadmi.

IV. SUBJEKTY A AKTÉRI PRÁVA ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA EURÓPSKEJ ÚNIE

Politika Európskej únie je formovaná inštitúciami (orgánmi) Európskej únie s významným vkladom členských štátov a iných aktérov z členských štátov. Inštitúcie Európskej únie prispievajú k tvorbe práva životného prostredia Európskej únie a to rôznym spôsobom. Právny základ pre tieto ich aktivity predstavuje článok 288 Zmluvy o fungovaní Európskej únie, ktorý zakotvuje týmto inštitúciám oprávnenie prijímať pre účely výkonu právomocí Európskej únie nariadenia, smernice, rozhodnutia, odporúčania a stanoviská.

Európska únia má značný počet *orgánov*. Prakticky každý z nich má určité právomoci týkajúce práva životného prostredia Európskej únie. Najvyšším politickým orgánom EÚ je *Európska rada* na čele s predsedom. Tento orgán udáva hlavné smery vývoj a politiky, ale i práva Európskej únie, vrátane práva životného prostredia Európskej únie.

Komisia, je nadštátnym výkonným orgánom, ktorý ma podobnú funkciu ako vláda štátu. Jej právomoci v oblasti ochrany životného prostredia, v nadväznosti na článok 17 Zmluvy o Európskej únii, zahŕňajú právomoc pripravovať návrhy pre novú environmentálnu legislatívu,

²⁹ *Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. The European Green Deal. COM/2019/640 final.*

³⁰ Bližšie pozri FETTING, C. *The European Green Deal. ESDN Report.* ESDN Office, Vienna, 2020. 22s. Dostupné k 8.12.2021 na stránke file:///C:/Users/KMPaEP/AppData/Local/Temp/ESDN_Report_2_2020.pdf.

³¹ Bližšie pozri HADJIYANNI, I. *The EU as a Global Regulator for Environmental Protection. A Legitimacy Perspective.* Oxford: Hart Publishing, 2019. 333s. ISBN 978-1-5099-2560-5.

zaistiť, že ustanovenia zakladajúcich zmlúv a legislatívy prijatej inštitúciami EÚ sú v praxi aplikované, formulovať názory a odporúčania a prijímať rozhodnutia v danej oblasti, participovať na tvorbe opatrení v danej oblasti tam, kde to zakladajúce zmluvy predpokladajú.

³² Komisia mala resp. má viacero pomocných orgánov.³³ Najvýznamnejším z nich je *Európska environmentálna agentúra* (angl. *European Environmental Agency - EEA*), ktorá bola zriadená v roku 1990 nariadením Rady 90/1210/EEC v znení nariadenia Rady 99/933/EC. EEA pôsobí v Kodani od roku 1994. Agentúra analyzuje stav a trendy v oblasti životného prostredia, ako aj hospodárske a sociálne tlaky v tejto oblasti. Zároveň vyvíja scenáre, hodnotí politiku a zabezpečuje kvalitu údajov. Pomáha orgánom EÚ a členským krajinám prijímať rozhodnutia týkajúce sa kvality životného prostredia a začleňovať environmentálne kritériá do hospodárskych politík. Súčasne vznikla aj *Európska environmentálna informačná a monitorovacia sieť - Eionet*, ktorej činnosť EEA koordinuje. V súčasnosti má agentúra 33 členov.

Hlavným rozhodovacím a normotvorným orgánom EÚ v je Rada EÚ. Tieto svoje právomoci prirodzene aplikuje i v oblasti ochrany životného prostredia. Podľa ustanovení článku 192 ods. 1 ZFEÚ má Rada spolu s Európskym parlamentom, v súlade s riadnym legislatívnym postupom a po porade s Hospodárskym a sociálnym výborom a Výborom regiónov, právomoc rozhodnúť o postupoch, ktoré má EÚ prijať na dosiahnutie cieľov uvedených v článku 191. Odchylne od rozhodovacích postupov ustanovených v odseku 1 článku 192 Rada jednomyseľne, v súlade s mimoriadnym legislatívnym postupom po porade s Európskym parlamentom, s Hospodárskym a sociálnym výborom a Výborom regiónov, prijíma v kontexte ochrany životného prostredia ustanovenia predovšetkým fiškálnej povahy, opatrenia týkajúce sa územného plánovania, kvantitatívneho hospodárenia s vodnými zdrojmi alebo priamej alebo nepriamej dostupnosti týchto zdrojov, využívania pôdy s výnimkou nakladania s odpadmi a opatrenia významne ovplyvňujúce možnosť voľby členského štátu pri výbere medzi rôznymi energetickými zdrojmi a celkovú štruktúru zásobovania energiou. Rada môže na návrh Komisie a po porade s Európskym parlamentom, Hospodárskym a sociálnym výborom a Výborom regiónov jednomyseľne stanoviť, že na oblasti uvedené v prvom odseku článku 192 sa bude vzťahovať riadny legislatívny postup.³⁴

Európsky parlament je poradným, kontrolným ale aj normotvorným orgánom. Jeho význam však nie taký zásadný ako význam vnútroštátnych parlamentov. Vo vzťahu k posilneniu environmentálneho rozmeru práva Európskej únie však hral prominentnú úlohu už od začiatku sedemdesiatych rokov dvadsiateho storočia. Jeho návrhy v danej oblasti často inšpirovali Komisiu.³⁵ Európsky parlament má tiež podľa článku 225 ods. 2 ZFEÚ právomoc požiadať Komisiu, väčšinou hlasov svojich členov aby Komisia predložila návrh smernice alebo nariadenia, pričom ako to Komisia odmietne musí toto odmietnutie zdôvodniť. Kľúčovou právomocou Európskeho parlamentu v oblasti ochrany životného prostredia je právomoc rozhodnúť spolu s Radou o postupoch, ktoré má EÚ prijať na dosiahnutie cieľov uvedených v článku 191, v súlade s riadnym legislatívnym postupom a po porade s Hospodárskym a sociálnym výborom a Výborom regiónov podľa článku 192 ods. 1. V ostatných otázkach pôsobí ako poradný orgán Rady.

Hospodársky a sociálny výbor, v ktorom sú zastúpení zástupcovia zväzov zamestnávateľov, odborových zväzov a zástupcovia sociálnych, zamestnaneckých, hospodárskych a kultúrnych organizácií a *Výbor regiónov*, kde sú zastúpení predstavitelia

³² KRÄMER, L. *EU Environmental Law. Eight Edition*. London: Sweet and Maxwell, 2016. s.33. ISBN 978-0-414-05604-6.

³³ Tamtiež, s. 41-42.

³⁴ Bližšie pozri LEE, M. *EU Environmental Law, Governance and Decison-Making. Second edition*. Oxford: Hart Publishing, 2014. s.16-17. ISBN 978-1-84946-421-5.

³⁵ KRÄMER, L. *EU Environmental Law. Eight Edition*. London: Sweet and Maxwell, 2016. s.42. ISBN 978-0-414-05604-6.

regiónov členských štátov, pôsobia v otázkach prijímania opatrení v oblasti ochrany životného prostredia, podľa ustanovení článku 192 ods. 1 až 3 ako poradné orgány Rady a Európskeho parlamentu. Výbor regiónov môže navyše, v duchu článku 263 ZFEÚ, podať žalobu na Súdny dvor EÚ ak má názor, že opatrenie na ochranu životného prostredia zasahuje do jeho výsad alebo je v rozpore s princípom subsidiarity.³⁶

Súdny dvor Európskej únie je súdnym (justičným) orgánom EÚ.³⁷ V rámci jeho konaní je možné prirodzene riešiť aj spory z oblasti práva životného prostredia Európskej únie. Po zriadení *Všeobecného súdu* sa záťaž riešenia sporov rozdelila medzi oba tieto orgány. Environmentálnym otázkam je však viac otvorený Súdny dvor Európskej únie.³⁸

ZFEÚ rozlišuje štrnásť základných druhov konaní pred Súdnym dvorom Európskej únie (ďalej aj SDEÚ). Jednotlivé konania sa líšia v spôsobe začatia konania, v aktívnej a pasívnej legitímácii, existencii sporu medzi účastníkmi konania a aj v niektorých procesných otázkach. S výnimkou konania o predbežnej otázke a konania o predbežnej zlučiteľnosti návrhu medzinárodnej zmluvy sa konanie pred SDEÚ začína na základe žaloby.³⁹ V praxi SDEÚ sa môžu objaviť žaloby s environmentálnym podtextom primárne v *konaní o porušení zmluvy* podľa článkov 258 a 260 ZFEÚ, v rámci ktorého sú aktívne legitimovaní Komisia a členský štát.⁴⁰ Významným typom žaloby z hľadiska nápravy v oblasti ochrany životného prostredia je *žaloba na neplatnosť aktu orgánov a inštitúcií Únie* podľa článku 263 ZFEÚ (bývalý článok 230 ZES). Dôležitou je i *žaloba na nečinnosť orgánov a inštitúcií Únie* podľa článku 265 ZFEÚ (bývalý článok 232 ZES). V rámci oboch týchto konaní má však občan EÚ v porovnaní so štátmi a orgánmi EÚ, tzv. nepriviligované postavenie i po prijatí Lisabonskej zmluvy. Vo vzťahu k obojmu článkom občan musí totiž preukázať svoj záujem na veci tým, že tento akt je jej určený alebo je aktom či nečinnosťou orgánu bezprostredne a individuálne dotknutý s výnimkou konania podľa článku 263 vo vzťahu k nariadeniam, ktoré nie sú transponované a nevyžadujú prijatie vykonávacích opatrení je potrebné preukázať iba bezprostredné dotknutie.

Ďalšími druhmi žalôb sú *žaloby na náhradu škody* podľa článku 268 ZFEÚ (bývalý článok 235 ZES) a článku 340 ZFEÚ (bývalý článok 288 ZES), *v pracovných sporoch medzi Úniou a jej zamestnancami*, podľa článku 270 ZFEÚ (bývalý článok 236 ZES) a *v sporoch vyplývajúcich z aplikácie pravidiel hospodárskej súťaže*. I v rámci týchto troch konaní sa môžu vyskytnúť otázky ochrany životného prostredia. V rámci týchto konaní majú bezvýhradné *locus standi* i občania Európskej únie.

Otázky ochrany životného prostredia sa často stávajú predmetom prejednávania i v rámci *konania o predbežnej otázke* vznesenej vnútroštátnym súdom podľa článku 267 ZFEÚ (bývalý článok 234 ZES) týkajúcej sa výkladu zakladajúcich zmlúv alebo platnosti a výkladu aktov prijatých orgánmi, inštitúciami alebo inými subjektmi Únie. Občan EÚ sa tu konania môže zúčastniť iba nepriamo, a to iniciáciou konania. Vznesenie a prerokovanie predbežnej otázky už nemôže ovplyvniť. Toto rozhodnutie je v právomoci SDEÚ. Otázky ochrany životného prostredia môžu byť i predmetom konania o *nesplnení povinnosti členského štátu* podľa článku 258 ZFEÚ (bývalý článok 226 ZES). Ani toto konanie však jednotlivец nemôže priamo iniciovať.

Najvýznamnejším typom žaloby z hľadiska nápravy v oblasti ľudských environmentálnych práv, ktoré sú významnou súčasťou práva životného prostredia Európskej únie, je *žaloba na neplatnosť aktu orgánov a inštitúcií Únie* podľa článku 263 ZFEÚ (bývalý článok 230 ZES). Podľa tohto článku akákoľvek fyzická alebo právnická osoba môže za podmienok

³⁶ Tamtiež, s.45.

³⁷ KARAS,V. - KRÁLIK,A. *Právo Európskej únie*. Praha: C. H. Beck, 2012. s.75-132. ISBN 978-80-7179-287-1.

³⁸ KRÄMER, L. *EU Environmental Law.Eight Edition*. London: Sweet and Maxwell, 2016. s.47. ISBN 978-0-414-05604-6.

³⁹ KARAS,V. - KRÁLIK,A. *Právo Európskej únie*. Praha: C. H. Beck, 2012. s.201. ISBN 978-80-7179-287-1.

⁴⁰ Bližšie pozri HEDEMAN-ROBINSON, M. *Enforcement of European Union Environmental Law. Legal Issues and Challenges. 2nd Edition*. London and New York: Routledge, 2015. s. 40-196. ISBN 978-0-415-65959-8.

ustanovených v prvom a druhom odseku podať žalobu proti aktom, ktoré sú jej určené alebo ktoré sa jej priamo a osobne týkajú, ako aj voči regulačným aktom, ktoré sa jej priamo týkajú a nevyžadujú vykonávacie opatrenia. Právne akty, ktorými sa zriaďujú orgány, úrady a agentúry Únie, môžu ustanoviť osobitné podmienky a úpravy týkajúce sa žalôb podaných fyzickými alebo právnickými osobami proti aktom týchto orgánov alebo úradov alebo agentúr Únie, ktoré zakladajú právne účinky voči nim. Súdne konanie uvedené v tomto článku sa začne do dvoch mesiacov od zverejnenia daného opatrenia, alebo jeho oznámenia žalobcovi, alebo ak toto chýba, odo dňa, keď sa o ňom žalobca dozvedel.

Tento článok teda umožňuje jednotlivcom, ale aj environmentálnym mimovládny organizáciám prístup k SDEÚ podať žalobu proti aktom, ktoré sú im určené alebo ktoré sa ich priamo a osobne týkajú, ako aj voči regulačným aktom, ktoré sa jej priamo týkajú a nevyžadujú vykonávacie opatrenia. SDEÚ interpretoval ustanovenia tohto článku dosť reštriktívne a preto je, paradoxne, veľmi ťažké podať sťažnosť environmentálneho charakteru podľa tohto článku.⁴¹ Po ratifikácii Aarhuského dohovoru Európskym spoločenstvom sa situácia mala zmeniť. Podľa článku 216 ZFEÚ je Aarhuský dohovor záväzný pre všetky inštitúcie EÚ. SDEÚ síce vo viacerých veciach v kontexte Aarhuského dohovoru konštatoval, že právo členských štátov a súdy členských štátov majú urobiť všetko pre implementáciu Aarhuského dohovoru avšak stále zastáva reštriktívny postoj v otázke priameho prístupu k nemu vo veciach environmentálnych žalôb v duchu článku 263 ZFEÚ vzhľadom na skutočnosť, že ochrana životného prostredia predstavuje verejný záujem a nie záujem jednotlivca⁴² a tiež z tohto dôvodu, že medzinárodná zmluva má v hierarchii prameňov práva EÚ nižšiu právnu silu ako primárne právo.⁴³ Tento prístup je však v rozpore s článkom 9 ods.3 Aarhuského dohovoru a je právne neakceptovateľné.⁴⁴ V rámci judikatúry SDEÚ alebo v minulosti SDES sa však otázka ochrany procesných environmentálnych práv, paradoxne, objavujú v rámci iných spomenutých druhov konaní.

Európska investičná banka má pri implementácii environmentálnej politiky Európskej únie dve úlohy. Prvou z nich je financovanie rôznych environmentálnych projektov. Druhou je podpora udržateľnosti využívania životného prostredia zaistením, že všetky projekty spĺňajú cieľ ochrany a zlepšovania životného prostredia.⁴⁵

Pre účely lepšej implementácie práva životného prostredia Európskej únie bola v roku 1992 vytvorená *Sieť Európskej únie pre implementáciu a presadzovanie práva životného prostredia* (angl. skr. IMPEL) ako medzinárodné neziskové združenie orgánov životného prostredia členských štátov Európskej únie, prístupujúcich a kandidátskych krajín EÚ, krajín Európskeho združenia voľného obchodu a potenciálnych kandidátov na vstup do vtedajšieho Európskeho spoločenstva.⁴⁶

Aktérmi v oblasti práva životného prostredia EÚ sú i *profesijné združenia podnikateľských subjektov*, ktoré vykonávajú lobing v oblasti ochrany životného prostredia, environmentálne mimovládne organizácie, ktoré upozorňujú na vypuklé environmentálne problémy a tiež jednotlivci, ktorí môžu vyvinúť tzv. *občianske iniciatívy* vo vzťahu ku Komisii aby navrhla ostatným orgánom EÚ prijatie určitého legislatívneho návrhu.⁴⁷

⁴¹ KRÄMER, L. The EU Courts and Access to Environmental Justice. In: BOER, B. (ed.) *Environmental Law Dimensions of Human Rights*. Oxford: Oxford University Press, 2015. s.132-133. ISBN 978-0-19-873614-1.

⁴² Tamtiež, s.127.

⁴³ Bližšie pozri prípad *EEB and Stichting Natuur en Milieu v Commission*, T-236/04 a T-241/04, 28. November 2005. ECLI:EU:T:2005:426.

⁴⁴ Bližšie pozri KRÄMER, L. The EU Courts and Access to Environmental Justice. In: BOER, B. (ed.) *Environmental Law Dimensions of Human Rights*. Oxford: Oxford University Press, 2015. s.128-133. ISBN 978-0-19-873614-1.

⁴⁵ Bližšie pozri KINGSTON, S. – HEYVAERT, V. – ČAVOŠKI, A. *European Environmental Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2017. s. 72-73. ISBN 978-1-107-64044-3.

⁴⁶ Tamtiež, s. 73-74.

⁴⁷ Bližšie pozri KRÄMER, L. The EU Courts and Access to Environmental Justice. In: BOER, B. (ed.) *Environmental Law Dimensions of Human Rights*. Oxford: Oxford University Press, 2015. s.51. ISBN 978-0-19-873614-1.

V. PRAMENE A ZÁSADY PRÁVA ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA EURÓPSKEJ ÚNIE

Európska únia funguje na základe viacerých zakladajúcich zmlúv z ktorých najväčší význam majú *Zmluva o fungovaní Európskej únie* (1957, ďalej aj ZFEÚ) známejšia pod pôvodným názvom *Zmluva o založení Európskeho spoločenstva* v znení neskôr zmluvne dohodnutých zmien a *Zmluva o Európskej únii* (1992, ďalej aj ZEÚ). Po prijatí Lisabonskej zmluvy je právne významnou a záväznou aj pôvodne nezáväzná *Charta základných práv Európskej únie* (prijatá v roku 2000 a zmenená v roku 2007).⁴⁸ Medzinárodnoprávnu subjektivitu Európskej únie zakotvuje ZEÚ v rámci veľmi jednoduchej formulácie článku 47 „*Únia má právnu subjektivitu.*“ EÚ sa tak definitívne stáva plnoprávnym subjektom medzinárodného práva verejného ako medzinárodná organizácia.⁴⁹ Pramene práva Európskej únie sa v priebehu času vyvíjali v nadväznosti na zakladajúce zmluvy a v súčasnosti pozostávajú z primárnych prameňov, ktoré zahŕňajú zakladajúce zmluvy a Chartu základných práv Európskej únie, sekundárnych prameňov, ktoré zahŕňajú nariadenia, smernice, rozhodnutia, odporúčania a stanoviská rôznych orgánov EÚ a rozhodnutia Súdneho dvora EÚ a Všeobecného súdu, všeobecných právnych zásad a medzinárodných zmlúv uzavretých medzi EÚ a tretími štátmi a medzinárodnými organizáciami.⁵⁰ V takmer každej z uvedených skupín prameňov sa vyskytujú i pramene venované čiastočne či výlučne ochrane životného prostredia.

Najrozsiahlejšie sú právne úpravy týkajúce sa ochrany klímy, ochrany prírody a biodiverzity, integrovanej kontroly znečisťovania, nakladania s odpadmi, znečistenia vzduchu, znečistenia vody, hlukovej záťaže, posudzovania vplyvov na životné prostredie a geneticky modifikovaných organizmov. Veľa právnych predpisov EÚ v oblasti ochrany životného prostredia je technických, pretože stanovujú podrobné technické a vedecké normy. Je tiež obvyklé, že legislatíva vyžaduje, aby členské štáty poskytovali Európskej komisii informácie o tom, ako implementujú pravidlá, a o tom, ako efektívne boli. Okrem toho existuje niekoľko medzinárodných dohôd o ochrane životného prostredia, ktoré EÚ ratifikovala a následne implementovala prostredníctvom právnych predpisov EÚ.

Z uvedených prameňov je možné identifikovať i niektoré kľúčové zásady politiky a práva životného prostredia Európskej únie. V súčasnosti sú primárne zakotvené v článku 191 ods. 2 ZFEÚ. Ide v prvom rade o *zásadu predchádzania škodám (zásada predbežnej opatrnosti)* a s ňou súvisiacu *zásadu prevencie*. Prvé dve zásady jednoznačne vznikali v interakcii so zásadami medzinárodného práva životného prostredia. Ďalšie dve zásady zakotvené v článku 191 ods. 2 ZFEÚ predstavujú *zásada hradenia náhrady škody znečisťovateľom* a *zásada nápravy škôd na životnom prostredí prioritne pri zdroji*. Tieto zásady sú špeciálnou úpravou práva životného prostredia Európskej únie. *Zásada hradenia náhrady škody znečisťovateľom* alebo inými slovami *zásada „znečisťovateľ platí“* už preniká ako *zásada de lege ferenda* i do rámca medzinárodného práva životného prostredia.⁵¹ *Zásada nápravy škôd na životnom prostredí prioritne pri zdroji* predstavuje skôr želanie ako realitu. Nie je totiž presne definované čo znamená „*náprava*“ v zmysle daného ustanovenia. Orgány EÚ majú pri aplikácii tejto zásady veľkú voľnosť pokiaľ sa týka stanovenia nápravných opatrení a časového horizontu ich aplikácie. Cieľom týchto nápravných opatrení je stanoviť opatrenia s cieľom minimalizovať vzniknutú škodu, zregenerovať poškodené životné prostredie v danom priestore a zabrániť vzniku podobných škôd do budúcnosti.⁵²

Z článku 193 je možné odvodiť i *zásadu minimálnej prísnosti opatrení práva životného prostredia EÚ*. Ako už bolo uvedené tento článok ustanovuje, že ochranné opatrenia podľa

⁴⁸ *Charta základných práv Európskej únie*. Úradný vestník EÚ C 326, 26.10.2012, s. 391 – 407.

⁴⁹ KARAS, V. - KRÁLÍK, A. *Právo Európskej únie*. Praha: C.H.Beck, 2012. s.51. ISBN 978-80-7179-287-1.

⁵⁰ Pozri tamtiež, s.149-253.

⁵¹ ČEPELKA, Č. - ŠTURMA, P. *Mezinárodní právo veřejné. 2. vydání*. Praha: C.H. beck, 2018. s.29. ISBN 978-80-7400-721-7.

⁵² KRÄMER, L. *EU Environmental Law. Eight Edition*. London: Sweet and Maxwell, 2016.s.26. ISBN 978-0-414-05604-6.

článku 192 nebránia členskému štátu udržiavať alebo zavádzať prísnejšie ochranné opatrenia. I táto zásada je špecifická pre právo životného prostredia Európskej únie.

Zo všeobecných zásad práva EÚ zakotvených v zakladajúcich zmluvách sú pre oblasť životného prostredia relevantné ďalšie zásady a to zásada subsidiarity a zásada proporcionality zakotvené v článku 5 ZEÚ a zásada integrácie uvedená v článku 11 ZFEÚ.⁵³ Podstatou *zásady subsidiarity* je dosiahnutie stavu aby EÚ konala len vtedy, ak ciele, ktoré sa majú dosiahnuť týmto konaním, nemôžu byť spoľahlivo zabezpečené členskými štátmi a zároveň aby EÚ bola schopná čo do rozsahu a účinkov zvládnuť lepšie dosiahnutie cieľov ako štáty samotné.⁵⁴ *Zásada proporcionality* vychádza z predpokladu, že obsah a forma činnosti EÚ nemá prekračovať rámec toho, čo je nevyhnutné na dosiahnutie cieľov zakladajúcich zmlúv.⁵⁵ *Zásada integrácie* je zaradená medzi všeobecne uplatniteľné ustanovenia ZFEÚ, a zakotvuje záväzok začleniť požiadavky ochrany životného prostredia do vymedzenia a uskutočňovania politik EÚ a jej činností, a to predovšetkým s ohľadom na podporu trvalo udržateľného rozvoja. Táto zásada reflektuje existenciu zásady trvalo udržateľného rozvoja tak ako je zakotvená v medzinárodnom práve životného prostredia.

Z judikatúry Súdneho dvora Európskej únie je možné pre oblasť ochrany životného prostredia aplikovať i notoricky známe zásady práva Európskej únie a to *zásadu prednosti práva Európskej únie pred vnútroštátnym právom*⁵⁶ a *zásadu priamej aplikovateľnosti práva Európskej únie vo vnútroštátnom práve členských štátov*.⁵⁷ Tieto dve zásady však občas bývajú spochybňované niektorými členskými štátmi.

VI. PRIENIKY PRÁVA ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA EURÓPSKEJ ÚNIE A MEDZINÁRODNÉHO PRÁVA ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA

Pravidlá medzinárodného práva životného prostredia hrali a hrajú významnú úlohu pri formovaní práva životného prostredia Európskej únie. Medzníkom zmeny v tomto smere bol spomínaný *Parížsky summit hláv štátov a vlád Európskeho hospodárskeho spoločenstva* z roku 1972. Táto konferencia sa konala v nadväznosti na hore viackrát uvedenú *Konferenciu OSN o ľudskom životnom prostredí* (1972), ktorá nastavila základné kontúry medzinárodného práva životného prostredia.

Prieniky práva životného prostredia Európskej únie a medzinárodného práva životného prostredia sú zreteľné či už z hľadiska spoločných zásad, v oblasti odhadovania dopadov možných aktivít v oblasti životného prostredia, ochrany ľudských environmentálnych práv, ochrany klímy, ochrany prírody a biodiverzity a pod.

Právo životného prostredia Európskej únie vo svojej podstate predstavuje regionálny rozmer medzinárodného práva životného prostredia a v mnohých oblastiach jeho normy tvorivo dopĺňajú relevantné normy medzinárodného práva životného prostredia. Významným príspevkom práva životného prostredia Európskej únie k aplikácii medzinárodného práva životného prostredia je jeho vyššia miera vynútiteľnosti v konaní pred súdnymi orgánmi Európskej únie.

EÚ je skutočne významný medzinárodný aktér, ktorý sa proaktívne zaoberá vývojom a implementáciou medzinárodného práva životného prostredia. EÚ je stranou viac ako 40 mnohostranných medzinárodných zmlúv z oblasti ochrany životného prostredia. Environmentálne právo EÚ je najsofistikovanejším príkladom regionálneho režimu medzinárodného práva životného prostredia, ktorý môže byť inšpiráciou (s jeho úspechmi i

⁵³ Bližšie pozri tamtiež, s. 15.

⁵⁴ KARAS, V. - KRÁLÍK, A. *Právo Európskej únie*. Praha: C.H.Beck, 2012. s.160. ISBN 978-80-7179-287-1.

⁵⁵ Bližšie pozri tamtiež.

⁵⁶ Bližšie pozri tamtiež, s.122-127.

⁵⁷ KOŠIČIAROVÁ, S. *EC Environmental Law*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. s. 21. ISBN 978-80-7380-2819-6.

nedostatkami) pre ostatné svetové regióny, ktoré sa integrujú do ekonomických a politických integračných zoskupení.⁵⁸

Okrem toho medzinárodné právo životného prostredia zohráva významnú úlohu v bilaterálnej a unilaterálnej vonkajšej činnosti EÚ, a to ako v rozvoji vnútro úniových vzťahov medzi členskými štátmi ako aj v jej politickej a hospodárskej spolupráci so susednými krajinami a vzdialenými rozvíjajúcimi sa ekonomikami. EÚ tiež, aspoň pri niektorých príležitostiach, svojou vlastnou legislatívou inšpiruje rozvoj medzinárodného práva životného prostredia. Najpozoruhodnejším prípadom je balík opatrení EÚ v oblasti klímy a energetiky prijatý v roku 2009, ktorý ovplyvnil neskorší medzinárodnoprávny režim ochrany klímy.⁵⁹

Otázka vzťahu práva Európskej únie a medzinárodného práva verejného bola nami už podrobne komentovaná.⁶⁰ Na základe kontextu povahy práva EÚ a judikatúry SDEÚ a Európskeho súdu pre ľudské práva (ESLP) je vzťah medzi právom EÚ a medzinárodným právom ovplyvnený množstvom konkrétnych a praktických faktorov, ktoré umožňujú sformulovať názory na vzťah práva Európskej únie a medzinárodného práva verejného⁶¹ a zároveň tým i vzťah práva životného prostredia Európskej únie a medzinárodného práva životného prostredia.

Primárne v tejto oblasti platí, že Súdny dvor EÚ prijíma silný konštitucionálny prístup, ktorý v mnohých ohľadoch prispôsobuje vzťah medzi právom EÚ a medzinárodným právom verejným vzťahu medzi medzinárodným právom verejným a vnútroštátnym právom s autonómiou práva EÚ. Vzťah noriem práva EÚ a noriem medzinárodného práva verejného je v podstate monistický, v určitom rozmere aj s prednosťou medzinárodného práva. Miesto noriem medzinárodného práva verejného je však niekde medzi primárnym právom EÚ a sekundárnym právom EÚ, t. j. prednosť medzinárodného práva verejného, ak je daná zakladajúcimi zmluvami či judikatúrou SDEÚ, platí iba vo vzťahu k sekundárnemu právu. V prípade rozporu medzinárodného práva s primárnym právom EÚ - zakladajúcimi zmluvami, má prednosť primárne právo EÚ.

V druhom rade platí že, trojstranný vzťah medzi právom EÚ, medzinárodným právom a členskými štátmi EÚ znamená, že prístup EÚ k medzinárodnému právu ovplyvňuje prístupy členských štátov k medzinárodnému právu, a má vplyv na členské štáty prostredníctvom prizmy práva EÚ. Takýto vplyv však môže vyvolať spätnú reakciu členských štátov EÚ, ktoré môžu zasa spätne ovplyvňovať prístup EÚ k medzinárodnému právu. V praxi SDEÚ sa totiž v kontexte prípadu *Intertanko* (2009)⁶² už vyskytol i argument, že ratifikácia zmluvy všetkými členskými štátmi EÚ nestačí na preskúmanie súladu smernice EÚ s touto zmluvou, ak EÚ nie je zmluvnou stranou danej zmluvy. Naopak existuje judikatúra, ako je, napr. prípad *International Fruit Company* (1972)⁶³ kde SDEÚ rešpektuje zmluvy (v danom prípade Všeobecná dohoda o clách a obchode – GATT), ktoré neratifikovala, ak ju k výkonu právomocí zo zmluvy výslovne zmocnili členské štáty.

Po tretie, ako pri akomkoľvek špecializovanom právnom poriadku medzinárodného práva, môžu existovať kolízie noriem a konfliktov medzi súdmi a tribunálmi o právomoci a vecnom výklade pravidiel medzi právom EÚ a všeobecným medzinárodným právom. Právo Európskej únie možno pokladať za jeden z takýchto autonómnych režimov a v praxi SDEÚ sa už

⁵⁸ MORGERA, E. *An introduction to European Environmental Law from an International Environmental Law Perspective*. University of Edinburgh, School of Law Working Paper, Series No 2010/37. s. 3. Dostupné k 15.10.2021 na webstránke https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1711372.

⁵⁹ Tamtiež, s. 4.

⁶⁰ JANKUV, J. Vzťah práva Európskej únie a medzinárodného práva verejného. In: *Societas et Iurisprudentia*, roč. 6, č. 4 (2018), s. 37-75. ISSN 1339-5467.

⁶¹ Nasledujúce závery boli inšpirované najmä dielom ZIEGLER, K. The Relationship between EU Law and International Law. In: *University of Leicester School of Law Research Paper*, No. 15, 2004. s.2. Dostupné k 18.12.2018 na https://www.researchgate.net/publication/303786095_The_Relationship_between_EU_Law_and_International_Law.

⁶² Prípad C-308/06 - Intertanko and Others. ECLI:EU:C:2008:312.

⁶³ Prípady 41 to 44-70. ECLI:EU:C:1971:53.

prejavujú konflikty jurisdikcie s iným i medzinárodnými súdnymi orgánmi ako to bolo v prípade *Komisija ES proti Írsku* (2006).⁶⁴ Rovnako je zreteľná je snaha SDEÚ zachovávať autonómiu práva EÚ vo vzťahu k rozhodnutiam Bezpečnostnej rady OSN, ako to preukazuje prípad *Kadi a Al Barakaat proti Rade* (2008).⁶⁵ Naopak vo vzťahu SDEÚ a ESĽP zriadeného Európskym dohovorom o ochrane ľudských práv a základných slobôd (1950) SDEÚ rešpektuje judikatúru ESĽP, ako to dokazuje prípad *Španielsko proti Spojenému kráľovstvu* (2006),⁶⁶ kde SDEÚ rešpektoval rozsudok ESĽP vo veci *Matthews proti Spojenému kráľovstvu* (1997).⁶⁷ V duchu prípadu SDEÚ *Kremzow proti Rakúsku* (1997)⁶⁸ dokonca rezonuje i možnosť prieskumu rozsudkov SDEÚ zo strany ESĽP.

Po štvrté, právo EÚ má výhodu v tom, že v konečnom dôsledku predstavuje o. i. aj jedno z rozvinutejších, viac konštitucionalizovaných častí medzinárodného práva verejného, najmä v kontexte práva medzinárodných organizácií, ktoré možno považovať za "*laboratórium medzinárodného práva*" v oblasti tvorby nadnárodných pravidiel, povinnej právomoci, silnej subjektivity jednotlivca a silných mechanizmov presadzovania, ktoré sú k dispozícii v právnych predpisoch EÚ. Právo EÚ tým oveľa menej trpí deficitom pri presadzovaní práva. Najmä tam, kde je medzinárodné právo priamo účinné, využíva právo EÚ celý rozsah mechanizmov na jeho presadzovanie.

Nakoniec otázka vzťahu práva EÚ a medzinárodného práva sa neobmedzuje iba na presadzovanie noriem medzinárodného práva. EÚ je čoraz viac "*aktérom medzinárodného práva*". Má medzinárodnú právnu subjektivitu a uzatvára medzinárodné zmluvy. Je členom niektorých medzinárodných medzivládnych organizácií a snaží sa zlepšiť svoj status v iných. Takto prispieva k formovaniu medzinárodného práva vrátane medzinárodného práva životného prostredia.

VII. ZÁVER

Existencia medzinárodného práva životného prostredia mimoriadne intenzívne ovplyvnila právo Európskej únie, v rámci ktorého sa postupne sformovalo jeho osobitné odvetvie – právo životného prostredia Európskej únie. Medzníkom zmeny v tomto smere bol tzv. Parížsky summit hláv štátov a vlád Európskeho hospodárskeho spoločenstva z roku 1972. V praxi išlo o zasadnutie Európskej rady v Paríži. Táto konferencia sa konala v nadväznosti na Konferenciu OSN o ľudskom životnom prostredí (1972), ktorá nastavila základné kontúry medzinárodného práva životného prostredia.

Na tomto zasadnutí hlavy štátov a vlád deklarovali že samotná hospodárska expanzia nie je samoučelná a jej prvým cieľom by malo byť zníženie rozdielov, zlepšenie kvality života, ako aj životnej úrovne. Preto hlavy štátov a vlád vtedajšieho Európskeho hospodárskeho spoločenstva ďalej deklarovali, že osobitná pozornosť v jej rámci bude venovaná i ochrane životného prostredia, zdôraznili význam environmentálnej politiky spoločenstva a na tento účel vyzvali inštitúcie spoločenstva, aby vytvorili akčný program doplnený presným časovým harmonogramom jeho plnenia. V nadväznosti na uvedené závery Európskej rady ďalší orgán EÚ - Rada prijal 22. novembra 1973 deklaráciu obsahujúcu spomínaný prvý akčný program Európskych spoločenstiev v oblasti životného prostredia.

V rámci Európskeho hospodárskeho spoločenstva (EHS) a neskôr Európskeho spoločenstva (ES) a Európskej únie (EÚ) bolo následne postupne prijatých ďalších šesť Akčných programov EHS/ES/EÚ v oblasti životného prostredia (akčné programy z rokov 1973, 1977, 1982, 1987, 1993, 2002, 2013) ktoré svojim obsahom nadväzujú na medzinárodnoprávnu úpravu. Ostatné

⁶⁴ Prípad C-459/03. ECLI:EU:C:2006:42.

⁶⁵ Spojené prípady C-402/05 P a C-415/05 P. ECLI:EU:C:2008:461.

⁶⁶ Prípad C-508/03. ECLI:EU:C:2006:287.

⁶⁷ *Matthews v United Kingdom. Judgment, Merits and Just Satisfaction*. App. No. 24833/94, 18th February 1999. European Court of Human Rights.

⁶⁸ Prípad C-299/95. ECLI:EU:C:1997:254.

tri programy už boli formulované v rámci noriem sekundárneho práva. Od počiatku sedemdesiatych rokov, i v nadväznosti na medzinárodnoprávny vývoj, bolo v rámci EHS/ES/EÚ i veľké množstvo ďalších najmä sekundárnych právnych aktov v tejto oblasti. Zakladajúce zmluvy EHS/ES/EÚ boli v nadväznosti na uvedenú environmentálnu legislatívu postupne interpretované tak, že ochrana životného prostredia spadá do rámca cieľov EHS/ES/EÚ. Do zakladajúcich zmlúv EHS/ES/EÚ sa však environmentálne ustanovenia priamo dostali až v dôsledku Jednotného európskeho aktu (1986), ktorý ako súčasť primárneho práva pozmenil zakladajúce zmluvy. Súčasťou práva životného prostredia EÚ sa v priebehu času stalo približne štyridsať mnohostranných medzinárodných zmlúv, ktoré sú súčasťou medzinárodného práva životného prostredia. Orgány EÚ na ich vykonanie o. i. prijali celý rad sekundárnych noriem práva EÚ.

Z hľadiska identifikácie súčasnej podoby práva životného prostredia Európskej únie majú osobitný význam jeho zásady tak ako ich identifikuje súčasná veda práva životného prostredia Európskej únie. Ide o zásadu predchádzania škodám (zásadu predbežnej opatrnosti), zásadu prevencie, zásadu hradenia náhrady škody znečisťovateľom alebo inými slovami zásadu „znečisťovateľ platí“, zásadu nápravy škôd na životnom prostredí prioritne pri zdroji, zásadu minimálnej prísnosti opatrení práva životného prostredia EÚ, zásadu subsidiarity (dosiahnutie stavu aby EÚ konala len vtedy, ak ciele, ktoré sa majú dosiahnuť týmto konaním, nemôžu byť spoľahlivo zabezpečené členskými štátmi a zároveň aby EÚ bola schopná čo do rozsahu a účinkov zvládnuť lepšie dosiahnutie cieľov ako štáty samotné), zásadu proporcionality (obsah a forma činnosti EÚ v oblasti ochrany životného prostredia nemá prekračovať rámec toho, čo je nevyhnutné na dosiahnutie cieľov zakladajúcich zmlúv) a zásadu integrácie (záväzok začleniť požiadavky ochrany životného prostredia do vymedzenia a uskutočňovania politik EÚ a jej činností, a to predovšetkým s ohľadom na podporu trvalo udržateľného rozvoja). V rámci niektorých z uvedených zásad je možné zreteľne identifikovať vplyv medzinárodného práva životného prostredia. Tento vplyv sa realizuje najmä prostredníctvom prijímaním akčných programov EÚ pre oblasť ochrany životného prostredia aj v nadväznosti na existujúce medzinárodné zmluvné úpravy v danej oblasti, ale i prostredníctvom podpisu a ratifikácie uvedených úprav zo strany Európskej únie, čím sa EÚ stáva ich plnohodnotnou zmluvnou stranou so záväzkom aplikovať v praxi ich ustanovenia.

Prieniky práva životného prostredia Európskej únie a medzinárodného práva životného prostredia sú zreteľné či už z hľadiska spoločných zásad, v oblasti odhadovania dopadov možných aktivít v oblasti životného prostredia, ochrany ľudských environmentálnych práv, ochrany klímy, ochrany prírody a biodiverzity a pod.

Právo životného prostredia Európskej únie vo svojej podstate predstavuje regionálny rozmer medzinárodného práva životného prostredia a v mnohých oblastiach jeho normy tvorivo dopĺňajú relevantné normy medzinárodného práva životného prostredia. Významným príspevkom práva životného prostredia Európskej únie k aplikácii medzinárodného práva životného prostredia je jeho vyššia miera vynútiteľnosti v konaní pred súdnymi orgánmi Európskej únie.

Európska únia je i významným subjektom medzinárodného práva, ktorý sa proaktívne zaoberá vývojom a implementáciou medzinárodného práva životného prostredia. EÚ je stranou viac ako 40 mnohostranných medzinárodných zmlúv z oblasti ochrany životného prostredia. Environmentálne právo EÚ je najsofistikovanejším príkladom regionálneho režimu medzinárodného práva životného prostredia, ktorý môže byť inšpiráciou (s jeho úspechmi i nedostatkami) pre ostatné svetové regióny, ktoré sa integrujú do ekonomických a politických integračných zoskupení.

KLÚČOVÉ SLOVÁ

Právo Európskej únie, medzinárodné právo verejné, právo životného prostredia Európskej únie, medzinárodné právo životného prostredia, ochrana životného prostredia.

KEY WORDS

European Union law, public international law, environmental law of the European Union, international environmental law, protection of the environment.

POUŽITÁ LITERATÚRA

1. *Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions.*
2. *The European Green Deal.* COM/2019/640 final.
3. *Convention on Biological Diversity* (1992). 1760 UNTS 79.
4. *Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment* (1972). U.N. Doc. A/Conf.48/14/Rev. 1(1973)
5. *Declaration of the Council of the European Communities and of the representatives of the Governments of the Member States meeting in the Council of 22 November 1973 on the programme of action of the European Communities on the environment.* OJ EC C 112, 20.12.1973, s. 1 – 53.
6. ČEPELKA,Č. - ŠTURMA ,P. *Mezinárodní právo veřejné. 2. vydání.* Praha: C.H. Beck, 2018. 549s. ISBN 978-80-7400-721-7.
7. FETTING, C. *The European Green Deal. ESDN Report.* ESDN Office, Vienna, 2020. 22s. Dostupné k 8.12.2021 na webstránke file:///C:/Users/KMPaEP/AppData/Local/Temp/ESDN_Report_2_2020.pdf.
8. HADJIYANNI,I. *The EU as a Global Regulator for Environmental Protection. A Legitimacy Perspective.* Oxford: Hart Publishing, 2019. 333s. ISBN 978-1-5099-2560-5.
9. HEDEMAN-ROBINSON, M. *Enforcement of European Union Environmental Law. Legal Issues and Challenges. 2nd Edition.* London and New York: Routledge, 2015. 722s. ISBN 978-0-415-65959-8.
10. Charta základných práv Európskej únie. Úradný vestník EÚ C 326, 26.10.2012, s. 391 – 407.
11. JANKUV,J. Vzťah práva Európskej únie a medzinárodného práva verejného. In: *Societas et Iurisprudentia*, roč. 6, č. 4 (2018), s. 37-75. ISSN 1339-5467.
12. *Judgment of the Court of 18 March 1980. Commission of the European Communities v Italian Republic. Case 91/79. European Court Reports 1980 - 01099.* ECLI identifier: ECLI:EU:C:1980:85.
13. *Judgment of the Court (Grand Chamber) of 3 June 2008. The Queen, on the application of International Association of Independent Tanker Owners (Intertanko) and Others v Secretary of State for Transport. Case C-308/06. European Court Reports 2008 I-04057.* ECLI identifier: ECLI:EU:C:2008:312
14. *Judgment of the Court of 13 May 1971. NV International Fruit Company and others v Commission of the European Communities. Joined cases 41 to 44-70.* Select: 1 ECLI identifier: ECLI:EU:C:1971:53
15. KARAS,V. - KRÁLIK,A. *Právo Európskej únie.* Praha: C. H. Beck, 2012. 526s. ISBN 978-80-7179-287-1.
16. KOŠIČIAROVÁ, S. *EC Environmental Law.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. 223s. ISBN 978-80-7380-2819-6.

17. *Konsolidované znenie Zmluvy o Európskej únii* (1992). Ú.v. EÚ C 83, 30/03/2010, s. 13-46.
18. *Konsolidované znenie Zmluvy o fungovaní Európskej únie* (1957). Ú.v. EÚ C 83, 30/03/2010, s. 47-200.
19. KINGSTON,S. - HEYVAERT, V. - ČAVOŠKIA, A. *European Environmental Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2017. 527s. ISBN 978-1-107-64044-3.
20. KRÄMER, L. The EU Courts and Access to Environmental Justice. In: BOER,B.(ed.) *Environmental Law Dimensions of Human Rights*. Oxford: Oxford University Press, 2015. s.107-134. ISBN 978-0-19-873614-1
21. LEE,M. *EU Environmental Law, Governance and Decison-Making. Second edition*. Oxford: Hart Publishing, 2014. 270s. ISBN 978-1-84946-421-5.
22. *Matthews v United Kingdom. Judgment, Merits and Just Satisfaction*. App. No. 24833/94, 18th February 1999. European Court of Human Rights.
23. MAZÁK,J. - JÁNOŠÍKOVÁ,M. *Základy práva Európskej únie. Ústavný systém a súdna ochrana*. Bratislava: Iura Edition, 2009. 750s. ISBN 978-80-8078-289-4.
24. MORGERA, E. *An introduction to European Environmental Law from an International Environmental Law Perspective*. University of Edinburgh, School of Law Working Paper, Series No 2010/37. 34s. Dostupné k 15.10.2021 na webstránke https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1711372.
25. *Order of the Court of First Instance (Second Chamber) of 28 November 2005. European Environmental Bureau (EEB) and Stichting Natuur en Milieu v Commission of the European Communities. Action for annulment - Decisions 2004/247/EC and 2004/248/EC - Objection of inadmissibility - Standing to bring proceedings*. Joined cases T-236/04 and T-241/04. *European Court Reports 2005 II-04945*. ECLI identifier: ECLI:EU:T:2005:426
26. *Rio Declaration on Environment and Development* (1992). UN Doc. A/CONF.151/26 (vol. I)
27. *Rozsudok Súdneho dvora (veľká komora) z 30. mája 2006. Komisia Európskych spoločenstiev proti Írsku. Vec C-459/03*. Zbierka judikatúry 2006 I-04635. ECLI identifikátor: ECLI:EU:C:2006:345.
28. *Rozsudok Súdneho dvora (veľká komora) z 3. septembra 2008. Yassin Abdullah Kadi a Al Barakaat International Foundation proti Rade Európskej únie a Komisia Európskych spoločenstiev. Spojené veci C-402/05 P a C-415/05 P*. Zbierka judikatúry 2008 I-06351. ECLI identifikátor: ECLI:EU:C:2008:461.
29. *Rozsudok Súdneho dvora (prvá komora) zo 4. mája 2006. Komisia Európskych spoločenstiev proti Spojenému kráľovstvu Veľkej Británie a Severného Írska. Vec C-508/03*. Zbierka judikatúry 2006 I-03969. ECLI identifikátor: ECLI:EU:C:2006:287.
30. *Rozsudok Súdneho dvora (piata komora) z 29. mája 1997. Friedrich Kremzow proti Republik Österreich. Návrh na začatie prejudiciálneho konania Oberster Gerichtshof - Rakúsko. Vec C-299/95*. Zbierka judikatúry 1997 I-02629. ECLI identifikátor: ECLI:EU:C:1997:254.
31. *United Nations Framework Convention on Climate Change* (1992). 1771 UNTS 107.
32. ZIEGLER, K. The Relationship between EU Law and International Law. In: *University of Leicester School of Law Research Paper*, No. 15, 2004. 20s. Dostupné k 18.12.2018.

KONTAKTNÉ ÚDAJE AUTORA

prof. JUDr . Juraj, Jankuv, PhD.

vysokoškolský učiteľ, profesor

Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach

Právnická fakulta, Ústav medzinárodného práva a európskeho práva

Kováčska 26, 040 75 Košice

Telefón: + 421 55 234

E-mail: juraj.jankuv@upjs.sk